

ترجمہ

سوزان بسنت

کامبیز حقیقت پور

انتشارات سپهر اندیش

۱۳۹۴

انتشارات سپهر اندیش

شماره تماس: ۰۲۱-۸۸۹۵۴۰۰۶ همراه: ۰۱۲-۵۴۲۴۹۷۵
mail: sepehrandish83@yahoo.co

سرشناسه

: بسنت، سوزان

Bassnett, Susan

عنوان و نام پدیدآور

: ترجمه/سوزان بسنت؛ مترجم کامبیز حقیقت‌پور.

مشخصات نشر

: تهران: سپهر اندیش، ۱۳۹۴.

مشخصات ظاهری

: ۳۵۰ ص.

شابک

: 978-600-5031-56-0

وضعیت فهرست‌نویسی

: فیپا

یادداشت

: عنوان اصلی: Translation, 2014.

موضوع

: ترجمه

شناسه افزوده

: حقیقت‌پور، کامبیز، ۱۳۶۰-، مترجم

رده بندی کنگره

: ۱۳۹۴ ت ۴ ب ۲ / PN۲۴۱

رده بندی دیویی

: ۴۱۸/۰۲

شماره کتابشناسی ملی

: ۳۹۳۹۵۷۵

ترجمه

نویسنده: سوزان بسنت

مترجم: کامبیز حقیقت‌پور

نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۴

انتشارات: سپهر اندیش

تیراژ: ۵۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۰۳۱-۵۶-۰

قیمت: ۱۵۰۰۰ تومان

ترجمه

در زمانی که در این کره‌ی خاکی ما میلیون‌ها سفر انجام می‌شود، که برخی خودخواسته بوده و برخی دیگر به دلایل اقتصادی و یا تبعید سیاسی، ترجمه‌ی علائم نوشتاری و گفتاری اهمیت روزافزونی می‌یابد. کتاب حاضر شرحی است آسان‌فهم و جالب بر جایگاه ارزنده‌ی ترجمه در ادبیات و جامعه.

سوزان بسنت، نظریه‌پرداز بزرگ ترجمه، تاریخچه‌ی ترجمه را دنبال کرده، راه‌هایی را مطالعه می‌کند که در آن‌ها در حال حاضر از ترجمه به مثابه بینارشته‌ای پربار استفاده می‌شود. وی تحقیقات جدیدتری نیز بر روی فن‌آوری‌های در حال پیشرفت و صورت‌های رسانه‌ای جدید انجام می‌دهد.

در کتاب ترجمه بر اهمیت ترجمه در رشته‌های مختلف تأکید می‌شود و خواندن این کتاب برای دانش‌جویان و دانشمندان ترجمه، در مطالعات ادبی، مطالعات جهانی‌شدن، و همچنین مطالعه‌ی زبان‌های امروزی و باستانی ضروری است.

سوزان بسنت^۱ استاد ادبیات تطبیقی دانشگاه وارویک است. وی کتاب‌های زیادی در رابطه با ترجمه منتشر کرده است. مشهورترین کتاب‌های وی شامل این موارد هستند: *مطالعات ترجمه*^۲ (ویرایش چهارم، ۲۰۱۳)؛ *تأملاتی بر ترجمه*^۳ (۲۰۱۱)؛ *ساخت فرهنگ‌ها*^۴ با همکاری آندره لفور^۵ (۱۹۹۶)، و *ترجمه‌ی پسااستعماری*^۶ با ویراستاری مشترک هریش تریودی^۷ (۱۹۹۹). بسنت از زبان‌های مختلفی ترجمه کرده و در سرتاسر جهان سخنرانی‌های متعددی در رابطه با جنبه‌های مختلف ترجمه انجام داده است.

---

1. Susan Bassnett

2. *Translation Studies*

3. *Reflections on Translation*

4. *Constructing Cultures*

5. Andre Lefevere

6. *Post-Colonial Translation*

7. Harish Trivedi

نگارش انتقادی جدید

سردبیر متوالی: جان دراکاکیس، دانشگاه استیرلینگ

نگارش انتقادی جدید مجموعه کتاب‌هایی مقدماتی‌اند که در اصطلاح‌شناسی انتقادی امروزی دارای ارزش زیادی هستند. در هر کتاب از این مجموعه:

- رهنمونی توضیحی و مختصر در رابطه با کاربرد و سوء کاربرد این اصطلاح ارائه می‌شود.

- یک منتقد فرهنگی و ادبی برجسته توضیحاتی بدیع و خاص ارائه می‌کند.

- این اصطلاح به حوزه‌ی گسترده‌تر نمود فرهنگی ارتباطی داده می‌شود.

در مجموعه کتاب‌های نگارش انتقادی جدید به شدت بر شفافیت مطالب، مباحثات گرم، و ارائه‌ی هرچه بیش‌تر مثال‌ها تأکید می‌شود و از این روست که این مجموعه کتاب‌ها رویکردی حیاتی نسبت به موضوعات مهم مطالعات ادبی دارند.

فهرست مطالب

۱۵	.....	قدردانی
۱۷	.....	پیشگفتار سردبیر متوالی
۱۹	.....	پیشگفتار مترجم
۲۱	.....	آغاز سخن
۴۵	.....	فصل اول: سرمنشأها و پیشرفت‌ها در مطالعات ترجمه
۴۵	.....	۱-۱ تغییرات اولیه
۴۸	.....	۲-۱ گروه لوون
۵۰	.....	۳-۱ نظریه‌ی نظام‌های چندگانه
۵۸	.....	۴-۱ زیر سوال بردن رویه‌های معمول
۶۱	.....	۵-۱ اقدام انتقادی مناسب
۶۴	.....	۶-۱ ترجمه‌ی کاتب
۶۶	.....	۷-۱ چرخش فرهنگی
۶۹	.....	۸-۱ ساخت فرهنگ‌ها
۷۲	.....	۹-۱ مطالعات ترجمه و بینارشته‌ای بودن
۷۷	.....	فصل دوم: ترجمه‌ی پسااستعماری
۷۷	.....	۱-۲ زبان به منزله‌ی ابزار قدرت
۷۹	.....	۲-۲ مفاهیم جای‌گزین برای مفهوم اصالت
۸۱	.....	۳-۲ دوزبانی، محصول استعمار
۸۴	.....	۴-۲ راهبردهایی به منظور برابرسازی ترجمه
۸۸	.....	۵-۲ ترجمه به مثابه خشونت
۹۱	.....	۶-۲ راهبردهای بومی‌سازی و بیگانه‌سازی
۹۴	.....	۷-۲ ایجاد تصویری از فرهنگ از طریق ترجمه
۹۶	.....	۸-۲ به زیر کشیدن اصل‌بودگی اروپا
۱۰۳	.....	۹-۲ ترجمه‌ی فرهنگی
۱۰۹	.....	فصل سوم: ترجمه و جنسیت
۱۰۹	.....	۱-۳ جنسیت دستوری
۱۱۳	.....	۲-۳ فمینیسم انگلیسی - آمریکایی و فمینیسم فرانسوی: گنری بر ترجمه‌ی انتخابی

۱۱۹	۳-۲	فمینیسم پسااستعماری و ترجمه
۱۲۵	۴-۳	اعمال خشونت زنان بر متن
۱۳۲	۵-۳	مفهوم زیبارویان بی وفایند
۱۳۵	۶-۳	پیشینه‌ای پر از اختلاف
۱۴۳	۷-۳	تأیید حضور زنان
۱۴۵		فصل چهارم: ترجمه در طول زمان
۱۴۵	۱-۴	پستی و بلندی‌ها در دریافت ترجمه
۱۴۹	۲-۴	نگاهی به گذشته
۱۵۲	۳-۴	صورت و محتوا
۱۵۹	۴-۴	ترجمه کردن برای عصر کنونی
۱۶۳	۵-۴	کانونی کردن
۱۶۸	۶-۴	مساله‌ی زمان
۱۷۲	۷-۴	دانته در زبان انگلیسی
۱۷۸	۸-۴	احترام یا بی‌حرمتی؟
۱۸۱		فصل پنجم: پیدایی مترجم
۱۸۱	۱-۵	مترجمان تا چه اندازه پیدا هستند؟
۱۸۷	۲-۵	شعر چینی: دیگری را پیدایی بخشیدن
۱۹۴	۳-۵	یافتن ارتباط با متن
۲۰۰	۴-۵	بورخس و ترجمه
۲۰۳	۵-۵	پیدایی و منشاء آن
۲۰۶	۶-۵	پیدایی و ایدئولوژی
۲۱۵		فصل ششم: ارانمی تعریفی دوباره از ترجمه در عصری جهانی
۲۱۵	۱-۶	به سوی الگویی جدید
۲۲۰	۲-۶	ترجمه‌ی اخبار تلویزیونی
۲۲۳	۳-۶	ترجمه‌ی اخبار جهانی
۲۳۲	۴-۶	جهانی و محلی
۲۳۷	۵-۶	ترجمه‌ی شنیداری - دیداری
۲۴۱	۶-۶	ترجمه کردن بدون در نظر گرفتن زبان
۲۴۵	۷-۶	آینده‌ی ترجمه
۲۴۷		فصل هفتم: مرزبندی‌ها در ترجمه

۲۴۷	۱-۷ کلنچار رفتن با مسائل تحت اللفظی
۲۵۴	۲-۷ آیا می‌توان هر چیزی را ترجمه کرد؟
۲۵۸	۳-۷ ترجمه‌ی مشترک
۲۶۵	۴-۷ حال و هوای دخل و تصرف
۲۷۳	۵-۷ ترجمه کردن آثار خود
۲۷۶	۶-۷ وقتی ترجمه ترجمه نیست
۲۸۳	پایان سخن
۲۹۹	واژه‌نامه‌ی فارسی
۳۰۱	واژه‌نامه‌ی انگلیسی به فارسی
۳۰۳	کتاب‌نامه
۳۰۵	منابع
۳۱۹	نمایه

پیش‌گفتار سردیر متوالی

نگارش انتقادی جدید شامل مجموعه کتاب‌هایی مقدماتی است که در آن‌ها تلاش می‌شود قاموس اصطلاحات ادبی گسترش یابد تا بتوان تغییرات اساسی را مطالعه کرد که طی دهه‌های آخر قرن بیستم در مطالعه‌ی ادبیات رخ داده‌اند. هدف از نگارش این مجموعه کتاب‌ها ارائه‌ی توضیحی شفاف و روشن‌گر از تمام حوزه‌های واژگانی‌ای است که در حال حاضر از آن‌ها استفاده شده و همچنین بسط پیشینه‌های کاربردهای متغیر این واژگان‌ها است.

وضعیت کنونی رشته‌ی مطالعات ادبی به نحوی است که در آن در رابطه با مفاهیم پایه‌ای این رشته توافق چندانی وجود ندارد. برخی از این مفاهیم پایه‌ای بحث‌برانگیز شامل این موارد هستند: مرزبندی‌هایی که در آن‌ها آثار ادبی از آثار غیرادبی تفکیک می‌شوند؛ جایگاه ادبیات در حوزه‌های گسترده‌تری همچون فرهنگ؛ رابطه‌ی بین ادبیات‌هایی که متعلق به فرهنگ‌های متفاوتی هستند؛ تردیدهای موجود در رابطه با ارتباط بین صورت‌های ادبی با دیگر صورت‌های فرهنگی در بافت مطالعات بینارشته‌ای.

بی‌شک، رشته‌ی نقد و نظریه‌ی ادبی رشته‌ای پویا و ناهمگن است. امروزه، در این رشته نیاز است در هر کتابی که منتشر می‌شود مطالب روان بوده، نگرش موجود در این کتاب‌ها همه‌جانبه باشد، و این مطالب قابلیت کاربرد نیز داشته باشند. در هر جلد از کتاب‌های این مجموعه ساز و کارهایی ارائه می‌شوند که در آن‌ها برخی از مسیرهایی که احتمالاً منجر به تغییر در تعریف اصطلاحاتی خاص می‌شوند، مشخص می‌شوند. از این گذشته، در این کتاب‌ها مرزبندی بین رشته‌ها نیز گسترش می‌یابند، مرزبندی‌هایی که در آن‌ها چنین اصطلاحاتی به مفهوم سنتی خود وجود داشته‌اند. در چنین کتاب‌هایی برخی از اصطلاحاتی که در حوزه‌ی بازنمود فرهنگی کاربرد دارند، جایگاه متفاوتی می‌یابند. علاوه بر این، در این مجموعه کتاب‌ها، برخی مثال‌ها از حوزه‌ی فیلم، رسانه‌های امروزی و همچنین مثال‌هایی از متن‌های ادبی گوناگون ارائه می‌شوند.

پیش‌گفتار مترجم

ترجمه پیشینه‌ای به قدمت بشر دارد. هر اقدامی که ما انسان‌ها انجام می‌دهیم به نوعی به ترجمه ربط دارد، از تفکر گرفته تا تعاملات روزمره‌ی زندگی‌مان با دیگران. با وجود این، بررسی نظام‌مند ترجمه سابقه‌ای در حدود نیم قرن پیش تر نداشته و تحقیقات و نظریه‌پردازی در رابطه با ترجمه همچنان ادامه دارد.

با روی کار آمدن رشته‌ی مطالعات ترجمه در دهه‌ی ۱۹۷۰ میلادی به یکباره ترجمه در مرکز توجه دانشمندان زبان‌شناس قرار گرفت و سیل عظیمی از نظریه‌های زبان‌شناختی به ترجمه در محافل علمی این رشته مطرح شدند. پس از آن و با زیر سوال رفتن مفاهیم سنتی ترجمه از قبیل تعادل، ترجمه‌ی کلمه به کلمه، ترجمه‌ی مفهوم به مفهوم و... بود که شاخه‌ی مطالعاتی مطالعات ترجمه مسیر خود را از زبان‌شناسی کاربردی مستقل دیده و راه برای رویکردهای غیرزبان‌شناختی به ترجمه هموار شد. در این جا بود که چرخش‌های مختلفی در این حوزه‌ی مطالعاتی روی داد و ترجمه حوزه‌ای بسیار گسترده‌تر شده و بحث

بینارشته‌ای بودن آن به میان آمد و به دنبال آن، نگرش‌های انتقادی به ترجمه شروع به شکل‌گیری کردند.

کتاب حاضر نگرشی انتقادی نسبت به مسائل مختلف ترجمه داشته و در آن از زاویه‌ی متفاوتی به این حوزه‌ی مطالعاتی نگریسته می‌شود. در این کتاب، ابتدا تاریخچه‌ی مختصری از ترجمه و فعالیت‌های ترجمه‌ای ارائه شده، سپس در هر فصل از آن مفاهیم مهم و بعضاً جدید در مطالعات ترجمه با نگرشی انتقادی بررسی می‌شوند.

ذکر این نکته ضروری به نظر می‌رسد که به دلیل استفاده‌ی مولف از مثال‌های متعدد و نقل قول کردن از منابع مختلف، مفاهیم و واژگان زیادی در این کتاب وجود دارند که مترجم احساس کرده برای رفع ابهام، نیاز است تا توضیحاتی هر چند مختصر برای آن‌ها ارائه شود. از این رو، مترجم کوشیده است با ارائه‌ی توضیحات اضافی در پانویس‌های متعدد، درک چنین موارد مشکل‌سازی را تسهیل کند. علاوه بر این، مولف کتاب حاضر شعرهای زیادی را در فصل‌های مختلف این اثر به مثال آورده است و مترجم نیز کوشیده است در حد بضاعت خود آن‌ها را به شعر ترجمه کند.

امید است ترجمه‌ی این اثر گامی هر چند کوچک در جهت غنی‌سازی ادبیات رشته‌ی مطالعات ترجمه به زبان فارسی بوده و تلاشی مؤثر در جهت درک بهتر مفاهیم این رشته‌ی نوپا باشد.

کامبیز حقیقت‌پور

خرداد ماه ۹۴

آغاز سخن

قرن بیست و یکم دوران شکوفایی ترجمه است. در مقایسه با هر زمان دیگری در تاریخ، امروزه انسان‌های بسیار بیش‌تری، که تعداد آن‌ها به میلیون‌ها نفر می‌رسد، در سرتاسر این سیاره جابه‌جا می‌شوند: برخی از این افراد به خاطر جنگ، خشکسالی یا ترس از شکنجه آواره می‌شوند، برخی دیگر به دنبال موقعیت‌های شغلی بهتر و درآمد اقتصادی ثابت، و برخی دیگر فقط به خاطر ارزان بودن هزینه‌های مسافرت و به قصد دیدن دیگر مکان‌ها. چنین افرادی وقتی به مکان‌های دیگری می‌روند، زبان خودشان را داشته و با زبان‌های دیگر، دیگر چارچوب‌های فرهنگی، و نظام‌های اعتقادی مواجه می‌شوند و از این رو است که، چه به صورت آگاهانه و یا غیر آگاهانه، مجبور می‌شوند به نحوی به ترجمه روی بیاورند. هومی بابا^۱، نظریه‌پرداز پسااستعماری، این حرکت گسترده‌ی افراد را واقعیتی جهانی، رو به رشد، و

فضای بین‌المللی جدیدی می‌داند که در آن تعداد بسیار زیادی از افراد در یک وضعیت بینایی^۱ زندگی کرده و در این فضا دائماً بین شناخته‌شده‌ها و ناشناخته‌ها، خودی‌ها^۲ و غیرخودی‌ها^۳ گفتگو صورت می‌گیرد (بابا، ۱۹۹۴). امروزه، ترجمه روز به روز در حال تبدیل شدن به وجه اشتراک بین انسان‌ها است و گسترش سریع رسانه‌های الکترونیکی نیز باعث شده است تا این هشیاری افزایش یابد که ارتباط بین فرهنگ‌ها موضوع مهمی است. در عصری که به صورت شبانه‌روزی به اخبار فوری نیاز است، عصری که در آن در دنیا نگرانی در رابطه با بقای بوم‌شناختی کره‌ی زمین وجود دارد، عصری که در آن ترس فزاینده‌ای وجود دارد که مبادا مسابقه‌ی تسلیحاتی اتمی دیگری روی دهد، بی‌شک، در چنین موقعیتی بیش‌تر از هر زمانی در تاریخ، نیاز است تا آگاهی بیش‌تری نسبت به تفاوت‌های فرهنگی وجود داشته باشد و نیاز بسیار بیش‌تری نیز به درک بینا فرهنگی احساس می‌شود.

در پرتو این پدیده‌ی جهانی، اصلاً عجیب نیست بینیم ترجمه تبدیل به موضوع مطالعه در چندین رشته‌ی علمی شده باشد، و از این رو است که از اواخر دهه‌ی ۱۹۷۰ شاخه‌ی تحقیقاتی جدیدی با نام مطالعات ترجمه اهمیت بسیار زیادی در جهان یافته است. تغییرات اجتماعی و اقتصادی بزرگ مستقیماً به تغییرات شناخت‌شناسی^۴ مربوط می‌شوند و در این کتاب نیز سعی می‌شود این تغییرات نشان داده شوند. از این گذشته، افزایش آگاهی در رابطه با مشکلات موجود در ترجمه مثال خوبی برای درک این موضوع خواهد بود که تغییرات اجتماعی و سیاسی بزرگ بر روی دنیای علم تأثیرگذارند. به زبان ساده‌تر بگوئیم، افراد بیش‌تری بین زبان‌های مختلف در تحرکند و این افراد بیش‌تر از هر زمان دیگری در حال ترجمه کردن هستند، در نتیجه درک این موضوع اهمیت خاصی می‌یابد که ترجمه واقعاً شامل چیست؟ در دنیای امروزی در سرتاسر جهان دفاتر ترجمه به منظور ارائه‌ی خدمات ترجمه‌ای به صورت حق‌العمل‌کاری دایر هستند؛ مترجمان در دانشکده‌ها و دانشگاه‌ها

1. in - betweenness

2. the known

3. the other

4. epistemological

آموزش می‌بینند؛ چنین مترجمانی را سازمان‌های بین‌المللی از قبیل اتحادیه‌ی اروپا، سازمان ملل و یونسکو به استخدام خود در می‌آورند؛ و مترجمان در دفاتر خبری و تبلیغاتی مشغول به کار هستند. به طور خلاصه می‌توان گفت، ترجمه از طریق فعالیت‌های فرهنگی بسیار گسترده باعث در دسترس قرار گرفتن عناصری می‌شود که در صورت فقدان ترجمه، این عناصر در دسترس افرادی قرار نمی‌گرفتند که به دیگر زبان‌ها دسترسی ندارند.

دیدگاه یک شخص غیرمتخصص در رابطه با ترجمه این است که ترجمه شامل فرآیند انتقال زبانی است و در آن، هر آنچه در یک زبان (در اصطلاح مطالعات ترجمه به [زبان] مبدأ^۱ مشهور است) نوشته شده است را می‌توان بی هیچ مشکلی به زبان دیگری (به [زبان] مقصد^۲ مشهور است) منتقل کرد. برای کمک به انجام فرآیند انتقال، فرهنگ‌های لغت دوزبانه‌ی زیادی وجود دارند و عمدتاً تصور می‌شود هر فردی که دو زبان را خوب بداند قادر است ترجمه‌ای قابل قبول ارائه کند. این تصور که ترجمه فرآیندی بی‌پیچ و خم است نیز این گونه معنا می‌شود که نقشی که مترجم ایفا می‌کند اهمیت چندانی ندارد. اگر ترجمه فقط شامل داشتن دانش دو زبان باشد، می‌توان نتیجه گرفت هر کس ذره‌ای آموزش و مهارت زبانی داشته باشد می‌تواند کارهایی را انجام دهد که یک مترجم انجام می‌دهد.

اشتباه بودن تفکر فوق زمانی مشخص می‌شود که کم‌کم درمی‌یابیم وقتی یک متن ترجمه می‌شود چه اتفاقاتی در آن روی می‌دهد. ترجمه، به هیچ‌روی یک فرآیند انتقال زبانی بی‌پیچ و خم نبوده بلکه شامل حلّ و فصل اختلاف‌های پیچیده‌ی بین زبان‌ها است. هیچ زبانی را نمی‌توان یافت که با زبان دیگری از نظر ساختارها، نحو و واژگان مشابه باشد، از این رو هیچ چاره‌ای جز انجام جرح و تعدیل‌های مختلف نیست تا بتوان سیاه‌چال‌های موجود بین دو زبان را پُر کرد؛ سیاه‌چال‌هایی که زمانی به وجود می‌آیند که برای یک واژه و یا ایده‌ای که در زبان مبدأ^۳ بیان شده، در زبان مقصد^۴ واژه‌ای وجود نداشته باشد؛ هر کس تا به حال

---

1. source

2. target

3. source language

4. target language

چیزی را ترجمه کرده باشد این موضوع را درک می‌کند. زبان‌ها هیچ‌وقت یکسان نیستند، به همین دلیل ممکن نیست ترجمه‌ای با متن اصلی‌اش همسان باشد. این موضوع بدین معنی است که مترجم مجبور است بین برداشت از زبان مبدأ و بیان مجدد در زبانی دیگر فعالیت داشته باشد. همان‌گونه که در صفحات بعدی بدان اشاره خواهد شد، در سال‌های اخیر تعریف دوباره‌ای از ترجمه ارائه شده و آن را نوعی **بازنویسی**^۱ می‌دانند. در نتیجه، جایگاه مترجم، که زمانی اندکی فراتر از یک نویسنده‌ی بازاری بود، ارزش بیش‌تری یافته است.

آی ای ریچاردز^۲، منتقد قرن بیستم، چند سال را در ژاپن گذرانده و مقاله‌ای با عنوان «پیرامون نظریه‌ای برای ترجمه کردن»^۳ نوشته است. وی در این مقاله اظهار داشته، ترجمه «احتمالاً پیچیده‌ترین رویدادی است که در تکامل عالم نقش داشته است» (ریچاردز، ۱۹۵۳: ۲۵۰). این موضوع ادعای کمی نیست، اما در کتاب جدیدی که تازه انتشار یافته، بلا برودزکی^۴ حتی پا را از این هم فراتر گذاشته و می‌گوید «در تمام تعاملات فرهنگی، از مفیدترینشان گرفته تا مضرترینشان، پای ترجمه در میان است» (برودزکی، ۲۰۰۷: ۲). برودزکی تا بدان جا پیش می‌رود که می‌گوید در قرن بیست و یکم، ترجمه به همراه جنسیت را می‌بایست شالوده‌ای تصور کرد که جهانی که ما در آن زندگی می‌کنیم بر اساس آن تجسم می‌یابد. دیگر نمی‌توان بدون ترجمه کاری از پیش برد و جهانی که ما در آن زندگی می‌کنیم جهانی چندزبانه و چندوجهی است.

همیشه وظیفه‌ی مترجم این بوده است تا متنی نوشتاری را از یک زبان گرفته و آن را به جای دیگری در زبان دیگری برده، برای خوانندگان جدیدی ارائه کند. مفهوم به جای دیگری بردن^۵ در خود کلمه‌ی «ترجمه» نهفته است و خود واژه‌ی ترجمه نیز برگرفته از واژه‌ی لاتین *translates*، شکل سوم فعل *transfere* به معنی بردن به جای دیگر و یا از جای دیگر آوردن است. در دیگر زبان‌های اروپایی نیز ترجمه کردن به منزله‌ی گذاشتن در

---

1. rewriting

2. I. A. Richards

3. 'Towards a Theory of Translating'

4. Bella Brodzki

5. transposition

جای دیگر^۱ تجسم می‌شود، مانند آنچه در واژه‌ی آلمانی Übersetzen مشاهده می‌شود و یا به منزله‌ی سوق دادن به سمت دیگر^۲ تجسم می‌شود؛ مانند آنچه در واژه‌ی فرانسوی traduire مشاهده می‌شود. اما فرقی نمی‌کند یک متن به سمت یک مرز زبانی برده شود، داخل یک مرز زبانی گذاشته شود و یا به سمت دیگر مرز زبانی سوق داده شود، در تمام آن‌ها یک چیز ثابت است: چیزی که به یک زبان نوشته شده به زبان دیگری برده می‌شود، کلمات و جملات شکل دوباره‌ای به خود گرفته و از نو ساخته می‌شوند، گرچه تصور بر این است که متن اصلی هنوز هم تا حدودی در نسخه‌ی ترجمه شده از نو بیان می‌شود. این بدین معنی است که همیشه در ترجمه یک بُعد مکانی و زمانی وجود دارد، چون در هر ترجمه‌ای ردی از متن اصلی‌ای وجود دارد که ترجمه از آن منشعب شده است. در ترجمه‌ی ادبی، چنین تصویری تا بدان‌جا ادامه می‌یابد تا خوانندگان یک ترجمه را قادر سازد به این نتیجه برسند آنچه را که در حال خواندن آن هستند یک متن اصلی [متنی که اول‌بار نوشته شده و ترجمه نیست] است؛ خوانندگان انگلیسی‌زبان زیادی هستند که تصور نمی‌کنند آثار تولستوی^۳ و داستایوسکی^۴ اول‌بار به زبان روسی نوشته شده‌اند، نویسندگانی که عموماً تأثیر شگرفی بر رُمان انگلیسی داشته‌اند؛ به همین نحو، در روسیه یا چین افراد زیادی هستند که تصور نمی‌کنند آثاری را که از شکسپیر می‌خوانند اول‌بار به زبان انگلیسی نوشته شده‌اند. البته باید گفت، آنچه این افراد خوانده‌اند ترجمه بوده، هرچند این افراد قادر نباشند نام مترجم این آثار را به یاد بیاورند. شکسپیر نمونه‌ی واقعاً جالبی در این زمینه بوده است: تولستوی در مقاله‌ای که در سال ۱۹۰۶ منتشر کرد اظهار داشت شکسپیر ابتدا در کشور خودش به شهرت نرسید بلکه ابتدا در آلمان مشهور شد، جایی که وی در اوایل قرن نوزدهم و به خاطر ترجمه‌های صورت گرفته از آثارش توسط لودویگ تایک^۵ و آگوست ویلهلم شلگل^۶ کاملاً شناخته شد (تولستوی در لی ویتتر، ۱۹۷۰: ۲۳۶). در آلمان، شکسپیر به صورت یک انسان

---

1. placing across

2. leading across

3. Tolstoy

4. Dostoevsky

5. Ludwig Tieck

6. August Wilhelm Schlegel

انقلابی طرفدار رمانتیسم معرفی شده بود (همچنان که در چکسلواکی نیز وضع به همین منوال بود) و در سال ۱۸۳۹ بود که هنریش هاین^۱ جسورانه اعلام کرد «آلمانی‌ها شکسپیر را بهتر از انگلیسی‌ها شناخته‌اند» (هاین در لی ویتتر، ۱۹۷۰: ۱۴۱). تأثیر شکسپیر بر ادبیات قرن نوزدهم آلمان به حدی بود که دیگر کسی تصور نمی‌کرد وی شخصی اصالتاً انگلیسی است، در نتیجه تمام آثار شکسپیر در زبان آلمانی جایگاهی کانونی یافتند.

از زمان‌های قدیم تلاش‌های زیادی برای روشن شدن این موضوع صورت گرفته تا مشخص شود مترجمان چه کاری انجام می‌دهند، تا بتوانند به افراد تک‌زبانه توضیح دهند در فرآیند ترجمه کردن چه اتفاقاتی روی می‌دهند، و همچنین اقدامات زیادی انجام شده تا بتوانند مشخص کنند برای انجام ترجمه‌ی خوب می‌بایست چه کارهایی انجام داد. از مشهورترین و اولین توصیه‌های صورت گرفته به مترجمان برای داشتن ترجمه‌ای موفق، رساله‌ی «De Optimo Genere Oratorum» («درباره‌ی بهترین نوع خطیب»)^۲ سیسرو^۳ منتشره به سال ۴۶ قبل از میلاد است که وی در آن بین ترجمه‌ی کلمه به کلمه^۴ و نوع غیردقیق‌تری از ترجمه تمایز قائل می‌شود که هدفش حفظ سبک متن اصلی است. سیسرو مدعی است وی به مثابه یک خطیب ترجمه کرده و نه همانند یک نویسنده‌ی بازاری، «چون من وظیفه‌ی خودم را انتقال تک‌تک واژه‌ها به خواننده ندانستم، بلکه بار تمام کلمات را در نظر گرفتم» (سیسرو، ۲۰۰۶: ۲۱)، و این همان تمایزی است که کوئنتیلیان^۵ در Instituto Oratoria («انجمن سخنوری») اش در قرن اول پس از میلاد آن را پرورانید. کوئنتیلیان معتقد بود سخنوران تحت آموزش می‌بایست از مدل‌های یونانی، که مهارت بیش‌تری دارند، تقلید^۶ کنند و اظهار می‌دارد برای سخنوران لاتین، ترجمه کردن متون یونانی به مثابه ابزاری برای بهتر کردن سبک [سخنوری] این افراد خواهد بود و در زبان این افراد نیز پیشرفت حاصل

---

1. Heinrich Heine

2. 'On the Best Kind of Orator'

3. Cicero

4. word -for- word translation

5. Quintilian

6. The Institute of Oratory

7. imitation

می‌شود. بنابراین ترجمه‌ی خلاقانه، که فراتر از برگردان تحت‌اللفظی یک متن است، فعالیت ادبی مهمی است چون این نوع ترجمه می‌تواند تأثیر عمده‌ای بر دریافت‌کننده، یا همان نظام ادبی مقصد داشته باشد. از نظر کوئیتیلیان، تقلید و ترجمه شیوه‌هایی مرتبط به هم‌اند که در شکل‌گیری مهارت‌های نوشتاری و سخنوری فرد نقش دارند.

به عقیده‌ی کوئیتیلیان، که پس از سیسرو می‌زیسته، ترجمه نقش مهمی در تحکیم استقلال فرهنگی مردم و استقلال از مدل‌های یونانی داشته است و از این‌رو است که ترجمه ماورای بُعد متنی محض رفته و اهمیت سیاسی بیش‌تری یافته است. از منظر رومی‌ها، ترجمه ابزاری بوده است برای بیان اظهاراتی در رابطه با جایگاه زبان محلی مقصد در مقایسه با متن اصلی: زبان محلی لاتین، که دیگر جایگاهی فرو دست نداشت، با زبان یونانی در یک سطح قرار گرفته و شاید بتوان گفت جایگاه والاتری داشته است. بعدها و طی دوران رنسانس، مترجمانی که از زبان لاتین به زبان‌های محلی ترجمه می‌کردند از چنین راهبردی بهره بردند، آن‌ها می‌خواستند نشان دهند اگر ترجمه به صورت خلاقانه صورت بگیرد، در زبان‌های محلی راه‌های متعددی برای ترجمه کردن به وجود می‌آید.

تمایزی که رومی‌ها بین ترجمه‌ی تحت‌اللفظی^۱ و نوع دیگری از ترجمه، که اجمالی‌تر بوده و دقت برده‌وارگونه‌ی کم‌تری داشت، را سنت جروم^۲ (۳۴۸-۴۲۰ پس از میلاد) به روشنی و به طور مفصل توضیح داده است، شخصی که کار عظیم ایجاد نسخه‌ی ترجمه‌ای انجیل ولگات^۳ را انجام داد. جروم متوجه شد ترجمه‌ی کلمه به کلمه و یا ترجمه‌ی تحت‌اللفظی ممکن است به مطالب نامربوط بیانجامد. با این وجود، وی تصدیق کرد ترجمه‌ی مفهوم به مفهوم^۴، که به مترجم آزادی عمل بیش‌تری می‌داد، نیز ممکن است باعث شود تا از ترجمه به دلیل عدم صحت^۵ آن انتقاد شود. جروم با همان رک‌گویی خاص خود

---

1. literal translation

2. St Jerome

3. Vulgate Bible

4. sense-for-sense translation

5. inaccuracy

آشکارا می‌گوید بهترین راه برای درک مشکلات موجود در ترجمه این است که از آثار هومر ترجمه‌ی تحت‌اللفظی صورت بگیرد:

اگر بتوان کسی را یافت که معتقد باشد با ترجمه کردن به يك زبان، قدرت آن زبان بیش‌تر می‌شود، کافی است چنین شخصی آثار هومر را به صورت تحت‌اللفظی به زبان لاتین ترجمه کند- یا اصلاً آثار هومر را به نثر ترجمه کند. این‌جاست که وی خواهد دید کار مضحکی ارائه کرده که شاعران بزرگ حتی حاضر نیستند در رابطه با آن حرف بزنند.

(هایرونیموس^۱، ۲۰۰۶: ۲۹)

تمایز بین ترجمه‌ی کلمه به کلمه یا ترجمه‌ی تحت‌اللفظی با ترجمه‌ی مفهوم به مفهوم، که در آن ساختارهای زبانی متن اصلی به دقت رعایت نمی‌شوند، امروزه هنوز هم به قوت خود و به همان صورتی پا برجاست که ۲۰۰۰ سال پیش وجود داشته است. در رابطه با عواملی که آزادی مترجم را محدود می‌کنند، در رابطه با این که مهم‌ترین پای‌بندی مترجم به مؤلف متن اصلی است و یا به خواننده‌ی متن مقصد، تاکنون مباحثات بسیار زیادی مطرح بوده است و جالب این‌جاست که تمام نظریه‌های ترجمه مهم‌ترین موضوع این است که مترجم تا چه اندازه می‌تواند آزادانه عمل کند یا از متن اصلی فاصله بگیرد. در دهه‌های ۱۹۷۰ و ۱۹۸۰ میلادی نظریه‌های مختلفی در رابطه با تعادل^۲ ارائه شدند که مشهورترین آن‌ها را یوجین نایدا^۳، مترجم انجیل و اهل آمریکا، مطرح کرده است. وی بین تعادل «صوری»^۴ و تعادل «پویا»^۵ تمایز قائل شده است. نایدا انواع ترجمه‌ی خود را بر پایه‌ی تمایز قدیمی ترجمه‌ی

1. Hieronymus

2. equivalence

* این اصطلاح، که بسیاری از ترجمه‌پژوهان آن را به کار برده‌اند، معرف ماهیت و دامنه‌ی روابط میان متن‌ها (یا واحدهای کوچک‌تر) زبان مبدا و زبان مقصد است از این جهت، تعادل به تعبیری همسانی است بین‌زبانی برای ترادف درون‌زبانی. با وجود این، شعار معروف یاکوبسن یعنی «تعادل در تفاوت» (۱۹۵۶/۲۳۲: ۱۹۶۶) دیگر پیچیدگی‌های آن را آشکار می‌کند. (فرهنگ توصیفی اصطلاحات مطالعات ترجمه، شاتلورث و کروی، ترجمه‌ی فرحزاد، تجویدی، بلوری - انتشارات پلدا قلم - مترجم)

3. Eugene Nida

4. 'formal' equivalence

5. 'dynamic' equivalence

کلمه به کلمه در برابر ترجمه‌ی مفهوم به مفهوم بنا می‌کند، اما وی در تعریف خود از تعادل پویا، مفهوم تأثیر معادل^۱ را بدان می‌افزاید. به عقیده‌ی نایدا، در تعادل صوری بر روی صورت و محتوای متن مبدأ تأکید صورت می‌گیرد و می‌توان آن را «ترجمه‌ی لغوی»^۲ دانست، این در حالی است که در تعادل پویا هدف این است تا «رابطه‌ی بین گیرنده و پیام اساساً مشابه باشد با رابطه‌ای که بین گیرندگان مبدأ و پیام بوده است» (نایدا، ۲۰۰۰ [۱۹۶۴]: ۱۲۹).

نظریه‌پردازان آلمانی ترجمه، به خصوص کاترینا رایس^۳ و هانس ورمیر^۴ نیز در نظریه‌ی بسیار موفق خودشان با نام /اسکوپوس^۵، نوع دیگری از تمایز بین ترجمه‌ی کلمه به کلمه و مفهوم به مفهوم را مطرح کرده‌اند. مطابق با تعریف ورمیر، /اسکوپوس «اصطلاحی تخصصی است برای اشاره به منظور و هدف ترجمه» (ورمیر، ۲۰۰۰: ۲۲۱)، و فرضیه‌ی ورمیر این است که هدف ترجمه، باعث توجیه شدن راهبردهای مورد استفاده در آن می‌شود. از این روست که مثلاً، مترجم امور حقوقی به هیچ‌وجه تلاش نمی‌کند ترجمه‌ای تولید کند که دقیقاً از ساختارهای متن مبدأ پیروی می‌کند، بلکه نسخه‌ای از متن مقصد ایجاد می‌کند که مطابق با هنجارهای تولید متن در نظام حقوقی زبان مقصد باشد. موقعیتی که نظریه‌ی /اسکوپوس داشته حاکی از این است که در این نظریه مفهومی از ترجمه ارائه شده که در آن بر نقش^۶ متن موجود در نظام [زبانی] مقصد تأکید صورت گرفته، مترجمان را قادر می‌سازد تا دیدگاه‌های قدیمی‌ای همچون وفاداری^۷ * به متن اصلی را به کناری بگذارند. ما در فصل‌های بعد به این موضوع بیش‌تر خواهیم پرداخت.

---

1. equivalent effect

2. 'gloss translation'

طبق نظر نایدا نوعی ترجمه است که در آن مترجم می‌کوشد صورت و محتوای متن اصلی را تا حدود امکان به صورت تحت‌اللفظی و معنادر بازآفریند (فرهنگ توصیفی اصطلاحات مطالعات ترجمه، شاتلورث و کاوی، ترجمه‌ی فرح‌زاد، تجویدی - بلوری - انتشارات یلدا قلم) - مترجم

3. Katharina Reiss

4. Hans Vermeer

5. Skopos

6. function

7. faithfulness

* وفاداری/امانت‌داری (faithfulness or fidelity): دو اصطلاح عام برای آنکه بگوییم طبق ملاک‌های معین، متن مقصد تا چه اندازه متن مبدأ را باز می‌نمایاند. با این‌که هر ترجمه‌پژوه ترجیح می‌دهد پیوسته یکی از این دو اصطلاح را به کار ببرد، قائل شدن بر گونه تمایز بین این دو،